

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені В.Н. КАРАЗІНА**

ЦАПІВ АЛЛА ОЛЕКСІЇВНА

УДК 811.111'42:82-93

**ПОЕТИКА НАРАТИВУ АНГЛІЙСЬКОМОВНИХ ХУДОЖНІХ
ТЕКСТІВ ДЛЯ ДІТЕЙ**

10.02.04 – германські мови

**АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора філологічних наук**

Харків – 2020

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано на кафедрі англійської мови та методики її викладання Херсонського державного університету Міністерства освіти і науки України.

Науковий консультант: доктор філологічних наук, професор
БЄЛЄХОВА Лариса Іванівна,
Херсонський державний університет,
професор кафедри англійської мови
та методики її викладання.

Офіційні опоненти: доктор філологічних наук, професор
КОЛЕГАЄВА Ірина Михайлівна,
Одеський національний університет
імені І. І. Мечникова,
завідувач кафедри лексикології
та стилістики англійської мови;

доктор філологічних наук, доцент
ЛЕЩЕНКО Ганна Веніамінівна,
Черкаський державний технологічний університет,
завідувач кафедри прикладної лінгвістики;

доктор філологічних наук, професор
САМОХІНА Вікторія Опанасівна,
Харківський національний університет
імені В. Н. Каразіна,
завідувач кафедри англійської філології.

Захист дисертації відбудеться 25 вересня 2020 р. о 12.00 на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 64.051.27 у Харківському національному університеті імені В. Н. Каразіна (61022, м. Харків, майдан Свободи, 4, ауд. 7-75).

Із дисертацією можна ознайомитись у Центральній науковій бібліотеці Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна за адресою: 61022, м. Харків, майдан Свободи, 4.

Автореферат розісланий 20 серпня 2020 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Ірина МОРОЗОВА

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Реферовану дисертацію присвячено дослідженню поетики наративу англійськомовних художніх текстів для дітей XIX–XXI століття у лінгвокогнітивному, лінгвокультурологічному та мультимодальному аспектах.

Художні тексти для дітей, як особливо сконструйовані історії, адресовані дитячій читацькій аудиторії, потрапляють у фокус дослідницької уваги у ракурсі їх жанрової (M. Grenby, C. Lynch-Brown, C. Tomlinson, P. Nodelman), сюжетно-композиційної (В. Я. Пропп, А. Є. Наговіцин, В. І. Пономарева, T. Doughty, K. Horning, D. Thompson), персонажної (J. Jaques, M. Nikolajeva), просодичної (Л. І. Тараненко) та адресатної (P. Nodelman, Z. Shavit) специфіки. Наукові підходи до дослідження художніх текстів для дітей еволюціонують від формальної наукової лінгвістичної школи (В. Я. Пропп) до структуралістської (Ц. Тодоров) семіотичної (M. Nikolajeva, Z. Shavit) і когнітивної (M. Nikolajeva) наукової парадигми. Висвітлення аспектів художніх текстів для дітей варіюються від дидактичного (A. Alston, J. Zipes), гендерного (C. Bacchilega, K. James, L. Talairach-Vielmas), лінгвокультурного (C. Bradford, T. Doughty, D. Thompson, A. Lundin, C. Lynch-Brown, E. O'Sullivan, C. Tomlinson) до інтермедіального та мультимодального (E. Arizpe, J. Guijarro, M. Mackey, J. Martin, P. Nodelman, C. Painter, M. Pinar, M. Salisbury, M. Styles, L. Unsworth, P. Wells, H. Westfahl).

За останні десятиріччя в українській та міжнародній науковій спільноті набирають обертів наратологічні дослідження, присвячені вивченню наративних стратегій текстотворення (О. А. Бабелюк, І. А. Бехта, Я. В. Бистров, В. А. Єфименко, О. О. Жихарева, Н. П. Ізотова, А. В. Лещенко, Т. В. Монахова, Р. І. Савчук) мультимодальних аспектів наративного конструювання художніх прозових (О. В. Білецька, М. А. Карп, І. М. Колегаєва, A. Gibbons, W. Hallet, D. Herman, N. Nørgaard), поетичних текстів (Л. І. Белєхова, О. С. Маріна), а також дигітальних (T. Akimoto, J. Barber, A. Bell, C. Miller, T. Ogata, L. Unsworth), графічних (A. Dorfman, M. Heitkemper-Yates, S. Horstkotte, K. Kukkonen, A. Mattelart, S. McCloud, N. Pedri) та візуальних (J. Martin, C. Painter, M. Salisbury, M. Styles, L. Unsworth) художніх текстів.

Наукова розвідка має міждисциплінарний характер і виконана на перетині поетологічних, наратологічних, культурологічних та мультимодальних досліджень художніх текстів для дітей, що уможливило виявлення в них лінгвостилістичних засобів, наративних прийомів, лінгвокогнітивних та лінгвокультурних особливостей, які у сукупності створюють унікальну поетику їх наративу.

Актуальність дисертаційної роботи визначається загальною тенденцією сучасних наратологічних студій до виявлення способів конструювання різних типів наративів; відсутністю комплексних наукових розвідок з дослідження наративного моделювання художніх текстів, призначених для дитячої читацької аудиторії. Актуальним також убачається розширення обріїв поетологічних досліджень художніх текстів, що у сукупності з наратологічним теоретико-методологічним інструментарієм уможливають розкриття особливостей творення поезики наративу художніх текстів для дітей.

Зв'язок роботи із науковими програмами, планами, темами. Проблематика дисертації відповідає профілю досліджень, що проводяться на кафедрі англійської мови та методики її викладання Херсонського державного університету в межах наукової теми «Лінгвокогнітивні і комунікативно-прагматичні аспекти дослідження тексту» (номер держреєстрації 0117U006792). Тема дисертації затверджена (протокол № 5 від 27.12.2018 р.) на засіданні вченої ради ХДУ.

Метою нашого дослідження є виявлення лінгвокогнітивних, лінгвокультурологічних та мультимодальних особливостей творення поезики наративу англійських, американських та австралійських художніх текстів для дітей XIX–XXI століття.

Поставлена мета передбачає вирішення таких **завдань**:

- установити та систематизувати критерії, вікову та жанрову специфіку, що визначають приналежність художніх текстів для дитячої читацької аудиторії;
- схарактеризувати наукові підходи до вивчення художніх текстів для дітей у річищі структуралістських, когнітивних, феміністичних, інтермедіальних та мультимодальних наративних студій;
- розробити комплексну методику поезико-наратологічного аналізу художніх текстів для дітей;
- запропонувати типологію художніх наративів для дітей за низкою критеріїв;
- визначити та описати наративні прийоми мультимодального наративного конструювання різних типів художніх наративів для дітей;
- побудувати домінантні моделі нарації англійських, американських та австралійських художніх наративів для дітей і на такій основі встановити їх культурологічні особливості;
- розкрити засоби творення поезики наративу англійськомовних художніх текстів для дітей.

Об'єктом дослідження є поезика наративу англійськомовних художніх текстів для дітей. **Предмет** вивчення становлять вербальні та невербальні засоби творення поезики наративу англійських, американських та

австралійських художніх текстів для дітей у лінгвокогнітивному, лінгвокультурному та мультимодальному аспектах.

Матеріалом дослідження слугували англійські, американські та австралійські художні тексти для дітей декількох жанрів – народні та літературні казки, казки-повісті, короткі оповідання для дітей, ілюстровані казки та оповідання, графічні оповідання, комікси, графічний пастиш. Для дотримання збалансованості щодо рівної кількості текстів і умовних сторінок було обрано художні тексти із відносно рівним обсягом – англійські художні тексти – 1511, американські – 1230, австралійські – 1242 умовних сторінок. Загальна кількість умовних сторінок 3983 (165, 9 друкованих аркушів).

Засадничими теоретико-методологічними положеннями реферованого дослідження є наукові праці наратологів-структуралістів Ж. Женетта, В. Шміда, М. Баль, Дж. Прінса, когнітивістів-нاراتологів М.-Л. Раян, М. Флудернік, Д. Германа, Я. Албера, дослідження з мультимодальної лінгвістики Г. Кресса, Т. ван Льовена, мультимодальної стилістики Н. Норгаард та мультимодального конструювання наративних текстів Е. Гіббонс, Н. Норгаард, М. Тулана та Д. Германа; різноаспектні дослідження художніх текстів для дітей М. Ніколаєвої, П. Нодельмана, З. Шавіт, К. Пейнтер, Дж. Мартіна та Л. Унсворта.

Методи дослідження: *інтерпретативно-текстовий* аналіз та аналіз *композиційного аранжування* художнього тексту застосовано для сегментації тексту на композиційні блоки та наративні епізоди у межах кожного блоку. *Лексико-семантичний* аналіз уможливив визначення семантики наративних епізодів та нараепізодичних маркерів. *Наратологічний* аналіз залучено для виявлення типу наратора, нарататора та фокалізатора у художньому тексті, визначення головних наративних прийомів творення поезики різних типів художніх наративів для дітей. *Когнітивно-нاراتологічний* аналіз художніх текстів для дітей спрямовано на побудову домінантних моделей нарації художніх наративів для дітей, які репрезентовано у вигляді абстрактних схем, що корелюють із ігровою діяльністю дітей – *Квест, Карусель, Пазл та Криве дзеркало*. *Лінгвостилістичний та лінгвосеміотичний* аналіз, а також залучення методів аналізування мультимодальної лінгвістики та мультимодальної стилістики дозволили визначити та описати вербальні та невербальні засоби творення поезики різних типів художніх наративів для дітей. *Лінгвокультурологічний* аналіз уможливив виявити специфіку побудови художніх наративів для дітей англійської, американської та австралійської лінгвокультури.

Гіпотеза дослідження полягає у визнанні поезики наративу художніх текстів для дітей двовимірним явищем, що постає лінгвокогнітивним конструюванням історії за ігровою моделлю та володіє естетико-етичним

впливом, властивим художнім текстам, призначеним саме для дитячої читацької аудиторії. Мультиmodalна природа художніх текстів для дітей, зокрема вербальний та невербальний семіотичні модуси, за допомогою яких конструюється наратив, апелює до різних сенсорних систем читача-дитини, що сприяє його зацікавленості до прочитання художнього тексту. Мультиmodalне конструювання художніх текстів для дітей за ігровою моделлю забезпечує особливий естетико-етичний вплив на читача-дитину та активує дитячу допитливість.

Наукова новизна одержаних результатів визначається започаткуванням нового напрямку наратологічних досліджень – *поетологічної наратології*, напрацювання теоретико-методологічної бази якої уможливило витлумачення поезики наративу як двовимірного явища, що постає творчим конструюванням історії і володіє особливим естетико-етичним впливом на читача-дитину. **Уперше** побудовано ігрові моделі нарації художніх текстів для дітей *Квест*, *Карусель*, *Пазл* та *Криве дзеркало*, за якими конструюється художня оповідь. **Новизною** відзначається запропоноване тлумачення поняття художнього етнонаративу для дітей як особливого типу художньої оповіді, у якому актуалізовано знання, виведені з етноархетипів (константів національної та культурної цінності етносу), етнореалій (національно-специфічних предметів певної етнокультури), міфологем (згорнутого змісту міфа) австралійської лінгвокультури. **Уперше** здійснено класифікацію художніх наративів для дітей за низкою критеріїв. По-перше, відповідно до домінантного семіотичного модусу, що залучений до конструювання наративу, розмежовано візуально-вербальні, вербально-візуальні, графічно-вербальні, вербально-графічні, вербальні наративи. По-друге, за типом домінантної моделі нарації виокремлено наратив «догори дригом», пригодницький, пазловий та феміністичний наративи, а також адинатоновий наратив (з грец. *αδύνατον* – неможливе), тобто такий, розгортання сюжету в якому вибудовується на іронічних та/або парадоксальних смислах.

Наукова новизна отриманих результатів узагальнена в таких **положеннях, що виносяться на захист**:

1. Художні тексти для дітей охоплюють різноманітні типи текстів, написані для читача-дитини віком від 2 до 12 років. Жанрова специфіка визначається типом текстів, які з плином часу оформились як найпопулярніші серед дітей, а саме: народні та літературні казки, казки-повісті, короткі оповідання для дітей, ілюстровані казки та оповідання, графічні оповідання, комікси, графічний пастиш. Для художніх текстів для дітей характерна амбівалентна адресатність, що полягає в одночасній присутності в них адресата-дитини та адресата-дорослого. Така амбівалентність проявляється у наративних сутностях наратора і фокалізатора, де наратором історії виступає

дорослий оповідач, а фокалізатором подій завжди є персонаж-дитина або антропоморфний персонаж, що за віком відповідає дитині.

2. Художній наратив для дітей є історією, в якій у художньому часі і просторі розгортається і завершується певна художня подія із антропними та/або антропоморфними персонажами, що репрезентується крізь призму фокалізатора-дитини і оповідається наратором-дорослим. Художній наратив для дітей формується із низки наративних епізодів, поєднаних у лінійну та/або нелінійну послідовність за причинно-наслідковим зв'язком.

3. Поетика наративу художніх текстів для дітей є двовимірним явищем, що, з одного боку, постає лінгвокогнітивним конструюванням художнього тексту за допомогою вербальних та невербальних семіотичних модусів, а з іншого, володіє естетико-етичним впливом, який художній текст створює на читача-дитину. Функцію реалізації такого впливу виконують стилістично марковані засоби та наративні прийоми, за допомогою яких нарація конструюється у такий спосіб, щоб активувати наративну імерсію у читача-дитини.

4. Художні наративи для дітей класифікуються за двома критеріями: домінантним семіотичним модусом, за допомогою якого відбувається маніфестація наративу, та моделлю, за якою конструюється нарація. До першої групи належать візуально-вербальні, графічно-вербальні, вербально-візуальні, вербально-графічні та вербальні художні наративи. За домінантною моделлю нарації наративи поділяються на етнонаративи (модель нарації *Карусель*), пригодницькі наративи (модель нарації *Квест*), феміністичні наративи (модель нарації *Криве дзеркало*), наративи «догори дригом» (модель нарації *Криве дзеркало*), адинатонові наративи (модель нарації *Криве дзеркало*) та пазлові наративи (модель нарації *Пазл*).

5. Конструювання художнього наративу для дітей за ігровою моделлю, створення «наративної лакуни» як умовного простору для дитячої читацької уяви між текстом та зображеннями, взаємодія різних семіотичних модусів, які апелюють до різних сенсорних систем читача-дитини, сприяють активації наративної імерсії у читача-дитини, викликають його допитливість та інтерес до прочитання.

6. Модель нарації художніх наративів для дітей є лінгвокогнітивним конструктом, що будується із головних елементів наративу, відповідає конфігурації розташування наративних епізодів та слугує інтерпретативним інструментом для усвідомлення лінгвокогнітивної, лінгвокультурної та мультимодальної природи наративу.

7. Для кожної культурної традиції художніх наративів для дітей характерна домінантна/домінантні модель/моделі нарації. Для англійських художніх текстів для дітей типовою є модель нарації *Квест*, для американських – *Криве дзеркало* та *Пазл*, для австралійських – *Карусель*.

8. Англійським художнім текстам для дітей притаманне конструювання наративу за моделлю *Квест* (пригодницькі наративи), тобто розгортання подій відбувається за сценарієм пошуку бажаного/необхідного трофею. Квестова побудова наративу охоплює певний набір і тип персонажів, а саме учасників квесту і головного персонажа-переможця, що вирізняється моральними якостями і чеснотами.

9. Американські художні тексти для дітей побудовані за двома домінуючими моделями нарації – *Криве дзеркало* та *Пазл*. Для американської лінгвокультурної традиції художніх текстів для дітей, сконструйованих за моделлю *Криве дзеркало*, характерна жанрова та наративна трансформація усталених сюжетів (феміністичні наративи, наративи «догори дригом», адинатонові наративи), переосмислення типових образів і створення феміністичних та комічних контекстів завдяки вербальним та невербальним засобам. Пазлові наративи постають історіями, роздробленими у великій кількості наративних епізодів, сукупність яких дозволяє читачу-дитині після прочитання тексту створити/відтворити єдину голографічну історію персонажа.

10. Для австралійської лінгвокультури притаманним є конструювання особливого типу художнього наративу для дітей – етнонаративу, наскрізно пронизаного австралійською міфопоетикою, що проявляється у наявності етноперсонажів (коали, вомбати, кенгуру), особливого топофону (австралійський буш), моделі *Карусель*, за якою відбувається конструювання історії, у якій відбито циклічний рух по колу (у такий спосіб втілені імпліцитні ознаки етнореалії бумеранг та міфологеми райдужний змії).

Теоретичне значення дослідження полягає в тому, що отримані результати з поетико-наратологічного аналізування художніх текстів для дітей є внеском у подальше вивчення поетики художнього тексту, когнітивної наратології, сюжетно-композиційної, лінгвокультурної, наративної специфіки різножанрових художніх текстів, призначених для дитячої читацької аудиторії. Висновки дисертації щодо невербальних засобів конструювання художнього наративу доповнюють науковий доробок з мультимодальної наратології та мультимодальної стилістики. Виявлені типи художніх наративів для дітей є внеском у сучасну жанрологію. Запропонований поетологічно-наратологічний підхід до вивчення художніх наративів слугує вирішенню проблеми створення універсальної моделі для аналізування наративних текстів і може бути екстрапольований на вивчення художніх наративів інших жанрів, зокрема фентезі.

Практичне значення дисертації визначається тим, що отримані результати та висновки можуть бути використані у викладанні курсів із стилістики англійської мови (розділи «Лінгвостилістичний аналіз художнього тексту», «Лінгвопоетологічний аналіз художнього тексту»,

«Стилістична семасіологія»), інтерпретації тексту (розділи «Текстова композиція. Сюжет. Сюжетна структура художнього тексту»), загального мовознавства (розділ «Гендерна лінгвістика»), курсах з лінгвокраїнознавства, літератури Англії та США (розділ «Дитяча література Англії», «Література для дітей США»), спецкурсах з лінгвокультурології, жанрології, наратології, психолінгвістики.

Апробацію результатів дослідження здійснено на дванадцяти *міжнародних конференціях* PALA 2016 (Кальярі, 2016), LINELT 2017 (Анталія, 2017), Pragmasophia II (Лісабон, 2018), IALS 2019 Wor(l)ds (Рейкьявік, 2019), Філологічні науки в III тисячоріччі (Будапешт, 2016, 2018, 2019, 2020), Лінгвістика XXI століття: здобутки та перспективи (Херсон, 2019), Мови професійної комунікації: лінгвокультурний, когнітивно-дискурсивний, перекладознавчий та методичний аспекти (Київ, 2019), Дослідження різних напрямів розвитку філологічних наук в Україні та ЄС (Румунія, Мая-Баре, 2019), Міжкультурна комунікація в науковому і освітньому просторі (Одеса, 2020) та одному *міжнародному лінгвістичному симпозиумі* IALS 2018 (Краків, 2018); на одній *конференції з міжнародною участю*: Каразінські читання: Людина. Мова. Комунікація. (Харків, 2020) та п'яти *всеукраїнських конференціях*: Поетика художнього тексту (Херсон, 2018), IV Таврійські філологічні читання (Херсон, 2018), «Мова. Суспільство. Культура» (Херсон, 2018), Сучасний стан і перспективи лінгвістичних досліджень та проблеми перекладу (Житомир, 2019), Лінгвістичні обрії XXI сторіччя (Херсон, 2019).

Публікації. Основні положення дисертації висвітлено у 32 наукових публікаціях. Із них: 1 публікація у виданні, що входить до наукометричної бази Web of Science (особистий внесок здобувача: виявлення та аналізування вербальних засобів реалізації моделі нарації *Квест*), 2 одноосібні публікації у зарубіжних колективних монографіях, 15 статей у фахових виданнях України, 4 статті у закордонних періодичних виданнях, 10 тез у збірках матеріалів міжнародних та всеукраїнських наукових конференцій. Загальний обсяг публікацій становить 11,07 друкарські аркуші.

Структура роботи. Дисертація складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел, списку джерел ілюстративного матеріалу та додатків. Бібліографія включає 516 позицій (із них 320 – іноземною мовою). Список джерел ілюстративного матеріалу налічує 37 позицій. Загальний обсяг роботи – 18,6 авт. арк. / 417 сторінок (обсяг основного тексту дисертації – 16,2 авт. арк. / 362 сторінки). Робота містить 85 рисунків 1 таблицю.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі обґрунтовано актуальність дослідження, визначено мету, завдання, об'єкт і предмет роботи, сформульовано робочу гіпотезу і положення, що виносяться на захист, схарактеризовано фактичний матеріал і методи дослідження, розкрито новизну отриманих результатів, визначено їхнє теоретичне і практичне значення.

У першому розділі «Теоретичні засади дослідження поетики наративу англійськомовних художніх текстів для дітей» визначено та систематизовано вікову, жанрову та наративну специфіку художніх текстів для дітей; окреслено еволюцію поглядів на природу художніх текстів для дітей у річищу класичної, когнітивної, феміністичної, інтермедіальної та мультимодальної наратології; обґрунтовано новий поетико-наратологічний підхід до вивчення поетики наративу художніх текстів для дітей.

Художні тексти для дітей – це широкий спектр текстів з амбівалентною адресатністю (наявні два адресата – дитина та дорослий), різних за формою, жанром, функціями і естетичним впливом. Це тексти цілеспрямовано написані для дітей або адаптовані для дитячої читацької аудиторії. Віковий критерій їх адресата умовно варіюється від 2 до 12 років (J. Appleyard, Ж. Піаже). Форма таких текстів включає ілюстровані тексти різного типу і текстури. Найпопулярнішими жанрами постають народні та літературні казки, казки-повісті, короткі оповідання, ілюстровані казки та оповідання, графічні оповідання, комікси, графічний пастиш.

Сучасні наратологічні студії зародились на теренах структуралістської лінгвістичної парадигми (Ж. Женетт, В. Шмид, М. Bal, R. Barth, G. Prince, Tz. Todorov) і пройшли шлях від класичної (Ж. Греймас, Н. Abbott, W. Booth, G. Prince), когнітивної (A. Bell, M. Fludernik, D. Herman, A. Palmer, M.-L. Ryan), феміністичної (A. Dworkin, C. Guest, S. Lanser, K. Lockwood, K. Smith K. Woodiwiss), інтермедіальної (J. Bruhn, L. Elleström, M.-L. Ryan, J.-N. Thon) до мультимодальної наратології (F. Doloughan, A. Gibbons, D. Herman, N. Nørgaard, M.-L. Ryan, M. Toolan), яка впродовж останнього десятиріччя набирає стрімких обертів у розбудові потужного теоретико-методологічного апарату. Останній сприяє розкриттю когнітивної та мультимодальної природи наративу, виявленню вербальних та невербальних засобів його конструювання у різних типах текстів.

У річищі класичної наратології художній наратив для дітей витлумачено як певну структуру, що складається із наративу як історії про події і нарації як способу творчого конструювання історії. Найголовнішими наративними сутностями постають наратор як оповідна інстанція подій та фокалізатор, чия точка зору є стрижневою у створенні наративу. Наратор і фокалізатор наративу

віддзеркалюють усвідомлення того *хто говорить* і *хто бачить* (Ж. Женетт, M. Bal). У художніх текстах для дітей амбівалентна адресатність (M. Nikolajeva, P. Nodelman) проявляється у наративних сутностях наратора і фокалізатора, де наратором є дорослий оповідач, а фокалізатором – персонаж, який відповідає за віком дитині.

У **когнітивній наратології** наратив розуміють як певний когнітивний конструкт, змодельований у вигляді історії як ланцюжка пов'язаних між собою подій, що існує у свідомості людини (M. Fludernik). Художній наратив для дітей сконструйований у такий спосіб, щоб читач-дитина міг поринати у художній світ і «приміряти» на себе роль, емоції головного персонажа, що тим самим сприяє активації його наративної імерсії (M.-L. Ryan).

Наратологічна **феміністична** парадигма передовсім пов'язана з переосмисленням «жіночого голосу», який часто нівелюється у народних казках, насичених андроцентризмом (S. Lancer). Феміністичний наратологічний бум сприяв появі великої кількості жанрових трансформацій класичних казок, переосмисленню образів жіночих персонажів і створенню феміністичних художніх наративів для дітей.

У світлі **інтермедіальної** наратології вивчено наратив у контексті його властивості до реалізації через різні медіа як канали передачі інформації (J. Bruhn, L. Elleström). Наратив як когнітивний конструкт, що постає у вигляді певної історії, може бути маніфестований у художньому тексті, кінотексті, з прозового тексту він вже може трансформуватись у театральну постановку і мюзикл, з літературної казки – у дигітальну казку, з графічного оповідання – у статичний малюнок, який буде активувати в уяві споглядача цілу історію. Така наративізація є виявом інтермедіальної природи наративу, що не обмежується простором тексту, а виходить за його межі і втілюється у будь-якому медіа, не втрачаючи при цьому своєї головної властивості відтворювати історію про події.

Мультимодальна наратологія фокусується на способі реалізації наративу через різні семіотичні модуси, що створюють єдиний смисл наративу (A. Gibbons, D. Herman, N. Nørgaard). Вербальні та невербальні засоби конструюють єдиний наратив, який постає особливим типом репрезентації дійсності. Вербальний та невербальний семіотичні модуси породжують мультимодальний художній світ історії. Наратив постає мультимодальною єдністю, є результатом лінгвокреативної діяльності митця і розкривається у творчому вербальному та/або невербальному конструюванні історії.

Здобутки класичних і сучасних наратологічних студій загалом і лінгвопоетики зокрема покладені в основу усвідомлення поетики наративу в дисертаційному дослідженні. Запропонований у роботі новий напрям поетологічно-наратологічних досліджень постає логічним продовженням низки

надбань у галузі лінгвопоетики та наратології (А. О. Ліпгарт, М.-L. Ryan), а також подальшою розбудовою досліджень з композиційно-сюжетної організації художніх текстів для дітей В. Я. Проппа. Однією з головних задач **поетологічної наратології** є виявлення ролі стилістично маркованих мовних одиниць та наративних прийомів у конструюванні особливого типу оповіді (історії), що створює естетичний вплив на читача-дитину, занурює його у художній світ та викликає допитливість до його прочитання. Лінгвопоетика як наука, що передовсім вивчає феномен естетичного впливу художнього тексту на адресата загалом та мовні засоби, що виконують функцію естетичного впливу зокрема, заклала потужний фундамент для розбудови наратологічних лінгвістичних студій, додавши до їх інструментарію такі поняття (категорії) як сюжет, композиція, жанр, персонаж, точка зору, тощо (М. Бахтін, А. Н. Веселовський, В. В. Виноградов, Г. О. Винокур, А. О. Ліпгарт, Ц.Тодоров, О. М. Фрейденберг, Р. Якобсон). Художній наратив для дітей розуміємо як двоїсту когнітивно-комунікативну сутність. Когнітивне підґрунтя конструювання наративу складає модель світу автора та його орієнтація на модель світу читача-дитини. Комунікативною метою автора є здійснення естетичного впливу на читача-дитину, якому передує естетичний вплив, який художній наратив створює на читача-дитину.

У **другому розділі «Методологія дослідження поетики наративу англійськомовних художніх текстів для дітей»** обґрунтовано теоретико-поняттєвий апарат дослідження; запропоновано таксономію типів художніх наративів для дітей; розроблено методику поетико-наратологічного аналізування англійськомовних художніх текстів для дітей.

Розроблений у дисертаційному дослідженні поетико-наратологічний аналіз охоплює чотири етапи. **Перший**, рефлексивний, етап включає такі кроки: 1) залучення загальнонаукових методів аналізу та синтезу для здійснення інформаційної довідки щодо контексту створення художнього тексту (країна, автор/авторка, творчий і життєвий шлях, культурно-історична епоха); 2) сюжетно-композиційний аналіз для сегментації наративу на наративні епізоди; семантичний аналіз для визначення семантики наративних епізодів та виявлення нараепізодичних маркерів. Наратив як історія про події формується із низки наративних епізодів, тобто має епізодичну структуру (М. Fludernik). Кожен наративний епізод є концентричним мікросюжетом, всередині якого можна також виокремити початок, кульмінацію і розв'язку. Як певна прототипова форма наративний епізод корелює із когнітивною схемою, у якій наявні зміна локації (художнього простору), виникнення неочікуваної/розгортання типової події та її рішення. У ключових наративних епізодах художніх наративів для дітей наявні нараепізодичні маркери, під якими розуміємо смислову домінанту наративних епізодів, що визначається на основі

маркерів (ключових слів тексту), співвідносних із поняттям частотності (В. А. Кухаренко).

Другий, наратологічно-інтерпретативний, етап спрямовано на виявлення персонажів наративу, визначення художнього часу і простору подій, що розгортаються у наративі, за допомогою інтерпретативно-текстового та наративного методів аналізування. На **третьому**, наратологічно-конструювальному, етапі із використанням методів наратологічного аналізування здійснюється виявлення типу наратора, нарататора та фокалізатора подій. **Четвертий** етап наративного моделювання передбачає побудову моделі нарації, за якою відбувається конструювання художнього наративу для дітей. У роботі модель нарації художніх текстів для дітей постає лінгвокогнітивним конструктом, що будується із головних елементів наративу, відповідає конфігурації розташування наративних епізодів та слугує інтерпретативним інструментом для усвідомлення лінгвокогнітивної, лінгвокультурної та мультимодальної природи наративу. Модель нарації відповідає типовому паттерну побудови художніх текстів для дітей і охоплює всі будівельні елементи наративу та способи його творчого конструювання у тексті. Всі виокремлені елементи моделюються у певну узагальнену модель, за якою побудовано наратив. На всіх етапах поетико-наратологічного аналізування здійснено виявлення домінантних наративних прийомів творення поетики наративу художніх текстів для дітей. Вивчення засобів творення поетики мультимодальних наративів здійснено з опертям на засадничі роботи з мультимодальної лінгвістики Г. Креса та Т. ван Льовена щодо композиції кадру; таксономії типів інтерсеміотичної взаємодії між текстом і зображеннями К. Пейнтер, Дж. Мартіна та Л. Унсворта, а також М. Ніколаєвої та К. Скотт; функцій зображень у мультимодальному тексті Д. Дунан.

У **третьому розділі «Вербальні та невербальні засоби творення поетики наративу англійськомовних художніх текстів для дітей»** виявлено, схарактеризовано та систематизовано лінгвостилістичні засоби та наративні прийоми творення поетики мультимодальних наративів для дітей.

У дослідженні під наративним прийомом розуміємо спосіб творення історії, виражений вербально та/або невербально, що реалізує одну із складових наративу: художній час і простір; точку зору фокалізатора подій; наратора історії; персонажний образ.

Мультимодальні художні наративи для дітей постають наративами, конструювання яких відбувається завдяки інтерсеміотичній взаємодії вербальних та невербальних семіотичних модусів, до яких належать візуально-вербальні, графічно-вербальні, вербально-візуальні та вербально-графічні наративи. У мультимодальних наративах наявна візуальна образність (візуальні метафора, візуальне художнє порівняння), взаємодія іконічних та конвенційних

семіотичних знаків, реалізація категорії інтертекстуальності та інтервізуальності. У мультимодальних наративах зображення виконують функцію ампліфікації, екземпліфікації, розширення та висвітлення. Інтермодальна взаємодія тексту та зображення у просторі мультимодального наративу відбувається у два основні способи. Перший охоплює взаємодію, у якій вербальний та візуальний складники *інтегруються*, тобто текст стає вкрапленням у зображення. Це сприяє створенню єдиного смислового простору. Спосіб розташування текстового фрагменту (певна конфігурація) може підсилювати, доповнювати або протиставлятися візуальному образу. Другий спосіб інтермодальної взаємодії має *комплементарний* характер, тобто текст розташовується окремо від зображення, наприклад на окремій сторінці, зверху або знизу зображення, зліва або справа, в окремій частині сторінки.

Наративні прийоми творення поезики художніх текстів для дітей можуть бути вираженими вербально або невербально і охоплювати: тип/розмір/колір/кегль шрифту, використання простору сторінки (заповнення текстом або зображенням, навмисне створення пустої зони), зображення персонажів, хронотопу, цілого наративного епізоду або окремої деталі (колір, стиль виконання, розмір, взаємодія із текстом), розташування тексту на сторінці (відцентроване, верхня/нижня або права/ліва частина сторінки), графічні знаки, кольорова палітра для фону сторінки і окремих елементів.

Одним з головних наративних прийомів творення поезики мультимодальних наративів є «наративна лакуна» (С. Beauvais), що постає умовним простором для читацької уяви між тим, що виражено вербально, і тим, що відображено візуально. Така лакуна активує допитливість читача-дитини, занурює її/його у художній світ і у такий спосіб сприяє активації його наративної імерсії.

Творення точки зору фокалізатора відбувається завдяки вербальним та невербальним семіотичним модусам. Візуальними засобами творення точки зору фокалізатора постають використання шрифту, що імітує рукописний дитячий почерк, вкраплення хмаринок-індикаторів мовлення або думок персонажів, використання певної палітри кольорів або окремого контрастного кольору. Колір виконує одну із головних функцій серед невербальних засобів творення поезики мультимодальних наративів і стає засобом моделювання текстової тональності за рахунок своєї пастельності/ насиченості та є ресурсом реалізації лінгвокультурних смислів, наративних флешбеків.

Продемонструємо взаємодію наративних прийомів, виражених вербально-візуально (тип, колір, розмір шрифту) та візуально (ілюстрації/портрети персонажів, колір малюнка та фону сторінки), використання простору сторінки і розташування тексту та ілюстрації, графічних знаків (стрілки) на матеріалі художніх текстів для дітей, які кваліфіковано як візуально-вербальні наративи,

«*Fantastically Great Women Who Changed the World*», де авторкою тексту та ілюстрацій є британська письменниця К. Панхерст. Ілюстрована книга містить тринадцять історій жінок, які досягли блискучих результатів у житті, зокрема Коко Шанель, Фріди Кало, Джейн Остін, Марії Кюрі та ін.

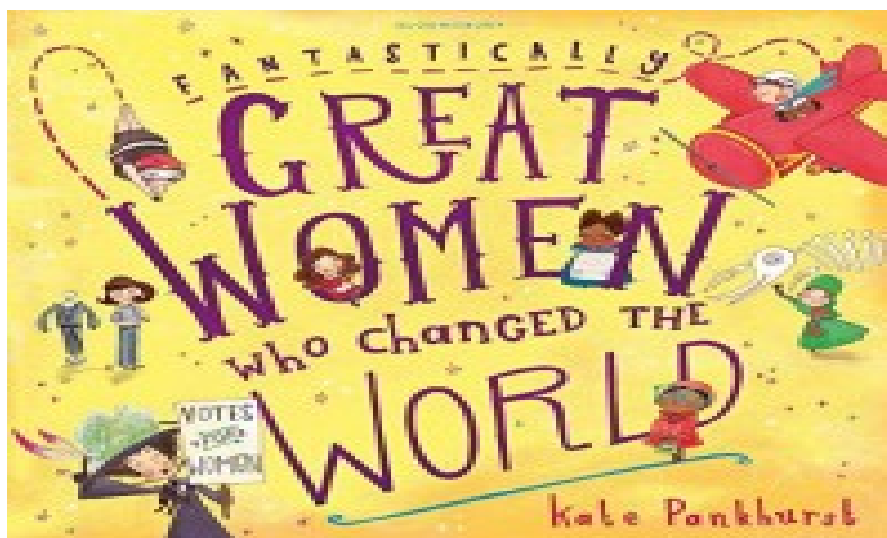

Рис. 1. Обкладинка книги

«*Fantastically Great Women who Changed the World*» К. Pankhurst

На обкладинці зображені головні героїні наративів у тематичному одязі та з предметами, які безпосередньо пов'язані із їх діяльністю і досягненнями. До прикладу, Гертруда Едерлі, відома плавчиня, наче пірнає у воду, візуально відтворену літерою **W**, що також символізує її занурення у воду і вихід із води на вершину перемоги. Персонаж Анни Франк ніби катається на гойдалці, символічно вміщеної в літеру **O**. Анна тримає у руках свій щоденник і ручку, її очі мрійно дивляться вгору, а жести відтворюють її задумливість під час написання щоденника, якому судилось побачити світ і стати справжньою сенсацією. Літера **O** візуально створює образ замкненого кола, що означає й певну відмежованість від навколишнього світу. Саме так жила Анна і її сім'я, ізолювано і ховаючись від нацистів під час війни.

Шрифт як графічний малюнок накреслення літер має смислоформуєчий потенціал, реалізований у кожному конкретному контексті (N. Nørgaard). В аналізованому прикладі створена комплексна мультимодальна взаємодія кольору та словесного оформлення. Жирним шрифтом виділено слова **GREAT WOMEN**, що візуально фокусує увагу саме на видатних *героїнях*-жінках, про яких йтиметься у тексті.

Комічні контексти у мультимодальних наративах мають у своєму підґрунті комічну інконгруентність (В. О. Самохіна) і реалізуються завдяки візуальним та вербальним засобам, створюючи зокрема візуальну іронію і маніфестуються

через візуальні стилістичні засоби, як-от: наративна візуальна персоніфікація, візуальна гіпербола, візуальна інтертекстуальність.

У комічних художніх мультимодальних наративах механізм створення наративної лакуни реалізується завдяки візуальній іронії, інтермедіальній алюзії, інтервізуальності, як, наприклад, у казковому наративі «*Princess Smartypants*», авторкою якого є популярна англійська дитяча письменниця Б. Кол. Текстові фрагменти мають комплементарний характер інтерсеміотичної взаємодії із зображеннями і розташовані окремо у нижній або верхній частині сторінки. Наратив починається із інтродукції головної героїні Принцеси: *Princess Smartypants didn't want to get married. She enjoyed being a Ms.* У наративному епізоді (див. рис. 2) зображено головну героїню, яка разом із домашніми улюбленицями конем, котом та собакою лежить на підлозі та дивиться в екран телевізора.

Зображення ампліфікують та екземпліфікують вербальний фрагмент, зокрема пояснюють, що означає для принцеси бути Міс, тобто холостячкою, та що саме мається на увазі під словом *бути*, тобто робити усе, що заманеться, абсолютно порушуючи при цьому загальновстановлені суспільством норми.

Рис. 2. Наративний епізод казкового наративу
«*Princess Smartypants*» В. Cole

Наративна лакуна між тим, що виражено вербально (йдеться про принцесу), та тим, що відображено візуально (дівчина у звичайному домашньому одязі лежить на підлозі у компанії своїх улюблених тварин), дозволяє читачу-дитині зробити власні висновки. По-перше, це комічна інконгруентність між текстом і зображенням – принцеса::дівчина у джинсах на підлозі. По-друге, алюзія на всі класичні твори про принцес і повна невідповідність усталеним казковим канонам щодо зовнішності і дій принцеси у наративі. По-третє, здатність споглядати життя особи королівської крові, яка живе у повному безладі і відчуває себе абсолютно щасливою (*enjoyed*).

У мультимодальних текстах конструювання персонажних образів відбувається через вербальні та невербальні семіотичні модуси, що створює

додаткові гастичні, ольфакторні, кінесичні образи та максимально сприяє їх естетико-імерсивному впливу на читача-дитину, який себе часто усвідомлює частиною художнього світу.

Проілюструємо творення ольфакторних та гастичних персонажних образів на прикладі художнього нарративу Р. Дала «Твітси». Ольфакція постає галуззю невербальної семіотики, що вивчає запахи, їх роль і функцію у комунікації. Ольфакція поряд із іншими галузями невербальної семіотики, такими як кінесика (наука про жести), гастика (наука про комунікативну роль напоїв та їжі) та ін. пояснює роль невербальних засобів у комунікації (І. Ковалинська, Л. В. Солощук). У художньому тексті Твітси є родиною, що складається із Містера та Місіс Твіт, зовнішній вигляд і поведінка яких іноді межує із парадоксальністю, що розкривається у низці нарративних епізодів про не зовсім звичайне подружжя. Читач-дитина спершу знайомиться з візуальними образами персонажів тексту, якими постають Містер і Місіс Твіт, пташка Ролі-Полі та Маггл-Вамп мавпи.

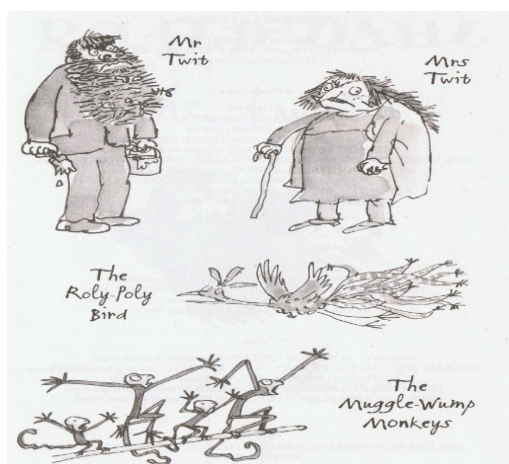

Рис. 3. Інтродукція персонажів оповідання «*The Twits*» R. Dahl

Зовнішність Твітсів межує між комічною та огидною. У Містера Твіта все обличчя покрито волоссям, а волосся Місіс Твіт на вигляд наче борода Містера Твіта. Найвиразніше зображені очі героїв, випуклі і круглі, вони одночасно передають здивування, страх, незадоволеність і хитрість. Конструювання образів персонажів здійснюється за допомогою вербальних і невербальних засобів, що створюють мультимодальний образ, доповнений смаковими та ольфакторними сенсорними кодами. Образи Твітсів постають перш за все «смердючими», що у тексті реалізовано прямими номінаціями запаху, дескрипцією страв, які створюють саме нюхові сенсорні асоціації: *What I am trying to tell you is that Mr Twit was a **foul** and **smelly** old man*. Лексичні одиниці *foul* (брудний) *smelly* (смердючий) створюють ольфакторний образ неприємного на запах Містера Твіта, що доповнює його візуальний образ, на якому персонаж постає неохайним і огидним.

Осередком залишків їжі виявляється борода Містера Твіта: *Mr Twit didn't even bother to open his mouth wide when he ate. As a result (and because he never washed) there were always hundreds of bits of old breakfast and lunches and suppers sticking to the hairs around the face....If you look closer you would see tiny little specks of **dried-up scrambled eggs** stuck to the hair, and spinach and **tomato ketchup** and **fish fingers** and **minced chicken livers** and all the other **disgusting** things Mr Twit liked to eat.* Страви, що мають досить характерний і різкий запах, як-от смажені яйця, шпинат, томатний кетчуп, рибні палички і курча, осідають у величезній бороді Твіта і залишаються там надовго. Сенсорика неймовірно неприємних запахів інтенсифікується прикметником *disgusting* (огидний), що відтворює очікувану реакцію читача-дитини на образ Містера Твіта. Наративне конструювання образу містера Твіта відбувається на перетині різних модусів. У такий спосіб у читача-дитини виникає емоційний резонанс (О. П. Воробйова), викликаний асоціаціями із запахами страв (їжа, що застрягла у Твіта в бороді) та бруду (бруд на тілі Твіта, який той не змиває з себе).

Поетико-наратологічний аналіз засвідчив, що категорія художнього хронотопу, як одна із засадничих категорій художнього тексту, реалізується у художніх наративах для дітей через низку наративних прийомів. Візуально відтворений художній простір сприяє симпліфікації вербального тексту, прискоренню наративного часу завдяки відсутності вербально виражених описів. Художній час у художніх наративах для дітей характеризують його швидкість, порядок розгортання подій у тексті за типом проlepsис, analepsис або паралелізм, тобто повна синхронізація подій. Темпоральний простір художніх текстів для дітей формується дієсловами, що відбивають теперішні, минулі або майбутні події, віддієслівними та синтаксичними формами. Гра наратора із часовими формами дієслів і відповідно створення різних темпоральних площин через analepsис та prolepsис, створення наративних флешбеків та флешфорвардів, наративного еліпсису та наративного монтажу – є наративними прийомами організації порядку подій у художньому наративі.

Серед наративних прийомів конструювання художнього хронотопу у дослідженні виявлено наративний *мізанабім* (М. Fludernik), реалізація якого уможлиблює створення двовимірного художнього часу і простору у художніх текстах для дітей, тобто хронотопного *спін-оффа*. Мізанабім формує наративну петлю у часі, спричинену уявою/мріями персонажів, що відображено в окремому наративному епізоді, тоді як час подій у самому наративі завмирає і надалі продовжується без змін.

У художніх наративах для дітей реалізується особлива модель художньої комунікації «наратор (дорослий) – нарататор (дитина)». Експліцитне звернення до нарататора (*you*) художньої оповіді здійснюється для досягнення ефекту «занурення» у події, у текстовий світ, що сприяє зменшенню дистанції у часі

і просторі між наратованими подіями і реальним часом потенційного читача-дитини художнього тексту, умовно зближує читача-дитину із наратором і персонажами наративу.

Вербально-графічні та графічно-вербальні художні наративи для дітей сконструйовано за технікою наративного грифонажу (франц. *griffonnage* – побіжні ескізи імпровізаційного характеру) (див. рис. 4),

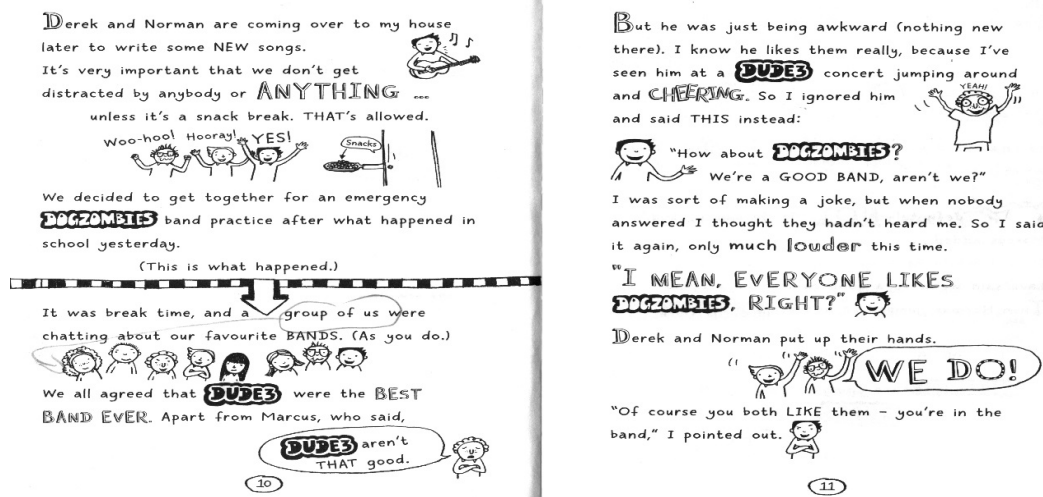

Рис. 4. Художні вербально-графічні наративи Liz Pichon
«Tom Gates: Biscuits, Bands and very big Plans», створені за технікою
«наративний грифонаж»

Для техніки наративний грифонаж характерні спеціальний шрифт тексту, який відтворює дитячий почерк (невеликі закруглені літери, що іноді мають різний нахил і розмір), капіталізація літер і форма їх написання, як-от створення тіньового ефекту, узору всередині самої літери. Різний стиль, написання окремих слів і фраз у бульбашках, що відтворюють пряме мовлення персонажів, постають засобами створення точки зору фокалізатора, тобто вербально-візуальним відображенням його емоцій, ставлення до подій, що розгортаються, до людей, які стали учасниками його історії. Вербальна нарація чергується із зображеннями, виконаними у комічному карикатурному стилі, що гіперболізують певні риси зовнішності та/або невербальні прояви емоційних реакцій персонажів на конкретні ситуації, про які йдеться у тому чи тому наративному епізоді.

У четвертому розділі «Моделі нарації англійськомовних художніх текстів для дітей» визначено домінантні моделі, за якими будуються англійські, американські та австралійські художні наративи для дітей, що у свою чергу дозволило виявити лінгвокультурну специфіку їх нарації.

Домінантною моделлю, за якою побудовано англійські художні тексти для дітей, є модель нарації *Квест* (англ. *quest*). Модель нарації *Квест* є типовим сюжетно-композиційним аранжуванням наративу: у блоці експозиції наратор

знайомить із персонажами – учасниками майбутнього квесту; зав'язка містить завдання для пошуку, метою якого є певний трофей (золотий квиток, магічний скарб тощо) та умови його виконання; у кульмінаційному моменті протагоніст опиняється перед вибором, вагається, знаходиться у зламній точці свого шляху; розв'язка актуалізує результат пошуку та ілюструє зміни у житті героя після проходження всіх випробувань. Нараепізодичними маркерами у ключових наративних епізодах постають номінативні одиниці із семантикою пошуку, відгадування, змагання, перемоги: *to seek, to find, to seek the fortune, to look for, to hunt, to guess, to win*. У пригодницьких наративах, побудованих за моделлю *Квест*, наявний недієгетичний наратор, а фокалізатором є персонаж-дитина.

Проілюструємо конструювання пригодницьких художніх наративів за моделлю *Квест* на прикладі популярної англійської казки-повісті «*Charlie and the Chocolate Factory*» Р. Дала. Історія розгортається на шоколадній фабриці Віллі Вонка між п'ятьма суперниками – Чарлі Бакетом, Верукою Солт, Августусом Глупом, Віолетою Борегад та Майком Тіві, які разом із своїми дорослими помічниками вирушають на пошуки таємниць та пригод, що є своєрідним квестом. Наратив сконструйовано з таких наративних епізодів: «інтродукція Чарлі та його родини», «оголошення про полювання на золотий квиток», «обрання переможців конкурсу», «пригоди на шоколадній фабриці», «сходження з дистанції першого учасника», «вибування другого учасника квесту», «припинення пошуку для третього учасника», «помилка четвертого учасника та його виключення із квесту», «перемога Чарлі Бакета та отримання бажаного трофею» (див. рис. 5).

Рис. 5. Сюжетно-композиційна будова квестового казкового наративу «*Charlie and the Chocolate Factory*» R. Dahl

Нараепізодичними маркерами у ключових наративних епізодах постають лексичні одиниці із семантикою пошуку, знаходження: *find (finder), look for,*

*hunt (ing), search: the five lucky **finders**; Everyone ...in the hope of **finding** one; Oh, how exciting it would be **to find** one!; 'The kids who are going to **find** the Golden Tickets; the **finder** was a boy called Augustus Gloop; you don't **find** what you're **looking for**; newspaper announced the **finding**; ... **at finding** that last ticket; I'm as keen as you **are to find** that ticket; the lucky **finder**; How did he manage to **find** it; the **lucky finder** of this Golden Ticket; everybody **searching** frantically for those precious remaining tickets; Good luck to you all, and happy **hunting**.* Усі події розгортаються спершу навколо пошуку квитка. Головним квестом постають пригоди на шоколадній фабриці, де на кожному кроці для учасників є спокуса зійти з дистанції і піддатись своїм слабкостям. Квест як гра передбачає поступове виконання завдань і проходження випробувань на різних етапах пошуку. Той учасник, що пройшов етап квесту, потрапляє до наступного. В образах чотирьох персонажів-учасників квесту втілено симулякри сучасної дійсності (Ж. Бодріяр) – марнославство, ненажерство, надмірне захоплення телебаченням і розпещеність, вони сходять з дистанції і припиняють пошук секретів шоколаду саме через свої псевдоцінності та марнославство. Переможцем квесту стає Чарлі Бакет, скромний і щирий хлопець.

Недієгетичний наратор історії про Чарлі знає думки персонажів, майбутній хід подій та робить власні коментарі з приводу поведінки та характеру учасників квесту. Фокалізатором подій, що розгортаються у пригодницькому наративі Р. Дала «*Чарлі та шоколадна фабрика*», постає головний персонаж Чарлі. Особливе споглядання подій з позиції дитини опредметнено у різних контекстах через лінгвостилістичні засоби творення точки зору фокалізатора-дитини, як-от гастрономічні метафори та художні порівняння. До прикладу, зовнішність Августа Глупа, пухкого хлопчика-учасника квесту, осмислюється у термінах надутого помпою тіла: *he looked as though he had been **blown up with a powerful pump***, його обличчя порівняно із кулькою тіста, а очі – з маленькими смородинками (пустими і невиразними) *of his body, and his face was like a **monstrous ball of dough** with two small greedy **curranty eyes** peering out upon the world.*

Фокалізація подій через свідомість головного персонажа Чарлі Бакета розкривається в описі внутрішнього стану хлопця у різних наративних епізодах. До прикладу, в епізоді, коли Чарлі знайшов бажаний золотий квиток на шоколадну фабрику Віллі Вонки: ***Charlie hadn't moved. He hadn't even unwrapped the Golden Ticket from around the chocolate. He was standing very still, holding it tightly with both hands** while the crowd pushed and shouted all around him. He **felt quite dizzy**. There was a peculiar floating sensation coming over him, **as though he were floating up in the air like a balloon. His feet didn't seem to be touching the ground at all. He could hear his heart thumping away loudly somewhere in his throat.*** У той момент Чарлі відчував неймовірне схвилювання,

що розкривається у прямій номінації його відчуття *He felt quite dizzy*, відтворенні його стану через кінесичний код *holding it tightly with both hands*; метафоричному осмисленні душевного стану персонажа у даній ситуації *as though he were floating up in the air like a balloon*; *His feet didn't seem to be touching the ground at all*; *could hear his heart thumping away loudly somewhere in his throat*.

Історія про Чарлі має дидактичну спрямованість, містить фантастичний сюжет, чарівні трансформації, заплутаність, випробування та перемогу. Персонажі казки є суперниками квесту, пройти всі перешкоди і здобути перемогу може тільки один. У персонажах казки втілено симулякри сучасної дійсності, що протиставляються щирості та справжності головного героя – Чарлі Бакета.

Для американських художніх наративів домінантними постають дві моделі нарації – *Криве дзеркало* та *Пазл*. За моделлю нарації *Криве дзеркало* (англ. *distorting mirror*) побудовано три типи американських художніх наративів для дітей. Дзеркальність – можливість множинних інтерпретацій певного сюжету залежно від конфігурації самого дзеркала, що його відображає. Дзеркальна оповідь реалізує інакшість бачення чогось звичного, відстороненість від шаблонного мислення, залучення комічного, а іноді й парадоксального, що врешті-решт дозволяє побачити в ньому істину.

До першого типу належать казкові наративи «догори дригом» (англ. *upside down narratives*), які постають реінтерпретаціями відомих сюжетів казок. Такі казкові наративи характеризуються зміною пари протагоністка–антагоністка, відповідно типом наратора та фокалізатора, де наратором і фокалізатором подій стає головний персонаж, що у класичному сюжеті виконував роль антигероя, семантикою наративних епізодів (йдеться про протилежні характеристики і дії персонажів у класичному та перевернутому сюжеті) та неочікуваним фіналом. Нараєпізодичні маркери у ключових наративних епізодах – це протилежні за значенням характеристики персонажів у класичному та наративі «догори дригом».

Продемонструємо побудову художнього наративу «догори дригом» за моделлю *Криве дзеркало* на прикладі казки Р. Шорто «*Cinderella::Cinderella the Untold Story*», в якій у єдиному казковому текстовому просторі створено дві дзеркальні версії історії про Попелюшку.

Перша історія має класичний, загальновідомий сюжет, у якому Попелюшка є скромною дівчиною. Її батько одружується вдруге на жінці, доньки якої прекрасні ззовні та злобні всередині. У класичному сюжеті Попелюшка тяжко працює (*worked day and night*), а від частого прибирання її одяг покривається попелом (*she was covered with cinders from cleaning the fireplace in the kitchen*). Чарівна фея приходить на порятунок і допомагає своїй хрещеній доньці.

Нарація першої класичної частини Попелюшки здійснюється недієгетичним імпліцитним наратором, що вповні відповідає типовому способу нарації літературних казок. Фокалізатором подій постає сам наратор, який створює опозицію добро::зло, де протагоністкою постає Попелюшка. Наратор характеризує її як вродливу дівчину (...*she was a beautiful girl.../...with slender glass slippers.../...amazing look*), принц зачаровується красою Попелюшки (*the prince was enchanted by her beauty*). Характеристика, яку наратор надає Попелюшці, репрезентована в епітетах *beautiful, slender, amazing*, що свідчить про позитивне ставлення наратора історії до героїні.

Після щасливого фіналу казки слідує епілог, у якому наратор історії експліцитно звертається до нарататора казкового наративу: *Cinderella and prince lived happily ever after, and that's the end of the story. Or is it? Turn the book over...and we shall see*. Риторичне запитання (*Or is it?*), пропозиція перевернути книгу догори дригом (*Turn the book over...*), три крапки, створюють ефект незавершеності історії і спонукають до читачкої допитливості. Якщо читач-дитина все ж перевертає книгу догори дригом, він поринає у задзеркалля казкового наративу.

Наратором казкового наративу «догори дригом» є зведена сестра Попелюшки Дора, яка виступає одночасно і фокалізатором своєї історії. Експліцитний дієгетичний наратор Дора веде оповідь від першої особи однини (I-narrator) і пропонує читачам дізнатися про ще невідому для них справжню історію: *I'm sure **you** know the story of Cinderella, the poor girl with the wicked stepsisters who ended up marrying a prince. But I'll bet **you haven't heard the real story**... My name is Dora. I am one of Cinderella's stepsisters*.

Експозиція казкового наративу видається несподіваною. Другорядний персонаж-антагоністка класичного казкового наративу Дора звертається до нарататора (*I'm sure **you** know*) і водночас апелює до його допитливості, використовуючи прикметник **real**, який у наведеному наративному епізоді слугує тригером, що задає точку початку іншої історії Попелюшки. Дзеркальна оповідь конструюється протилежними класичній історії смислами, опрідметненими в полярних характеристиках мачухи (негативного персонажа класичної історії) та самої Попелюшки (героїні відомої всім історії). У дзеркальному наративі саме мачуху схарактеризовано як щирі і добрі: *And our mother **Donna** is one of the **sweetest and kindest people** in the world!*

У наративному епізоді «королівський бал і знайомство із принцем» відбувається зміна гендерних ролей, Попелюшка сама обирає принца: *At the ball we saw Cinderella looking around for the prince [...] / [...]When the dance music began, **Cinderella boldly marched right up to the prince** and cooed Thank you, your highness, I am honored!*

Дора у своїй історії створює образ Попелюшки, якій було все дозволено і яка отримувала увагу батька: *Cinderella's father was always giving her nice clothes – clothes which she never took care of*. Фінальний наративний епізод, як і експозиція казкового наративу, є також неочікуваним. Принц, за якого виходить заміж Попелюшка, виявляється не принцем, а лише його двоюрідним братом. Утім, щасливий фінал все ж має місце у казковому наративі, адже казка «догори дригом» все ще залишається казкою: *And so Cinderella and the prince's second cousin were married and they made a perfect couple*.

Дзеркальність казкової історії «догори дригом» створюється низкою наративних прийомів, які ми узагальнили у таблиці 1.

Таблиця 1

**Дзеркальне наративне конструювання
казкових наративів про Попелюшку**

Cinderella Класичний казковий наратив	Cinderella: the Untold Story Казковий наратив «догори дригом»
Недієгетичний імпліцитний наратор	Дієгетичний експліцитний наратор
Фокалізатор-наратор Зовнішня фокалізація	Фокалізатор-персонаж Внутрішня фокалізація
Попелюшка скромна і знедолена	Попелюшка активна і примхлива
Батько Попелюшки любить свою дочку, проте не втручається в її виховання	Батько Попелюшки вважає дочку вигадницею
Мачуха Попелюшки жорстока	Мачуха Попелюшки добра і лагідна
Принц помічає Попелюшку на балу	Попелюшка сама крокує до принца і запрошує його потанцювати
Щасливий фінал: Попелюшка і принц одружуються	Щасливий фінал: Попелюшка і брат принца одружуються

До другого типу наративів, сконструйованих за моделлю *Криве дзеркало*, відносимо феміністичні художні наративи (англ. herstories). Феміністичні художні наративи мають такі інваріантні ознаки: жінка-протагоністка, сюжет відбиває реальну історію становлення жінки як особистості і як професіонала. У наративних епізодах феміністичні смисли реалізуються наскрізно: у моделюванні нарації історії, гендерно-маркованих лексичних одиницях, наративній персонажній салієнтності – висуненню на перший план *жіночого* персонажа, історію її соціального та особистісного становлення, навмисне усунення із історії маскулінних персонажів, навіть якщо їх імена у певний історичний період були відомішими за імена їх дружин. Нараепізодичні маркери – гендерно-марковані лексичні одиниці, номінативні одиниці у семантиці яких відбито бунтарство, успіх, мрії, подолання стереотипів

(*don't have to go with the crowd; biggest challenge; continued to risk her life; what the challenge are, never walk away from your dream*). Наратор – недієгетичний; фокалізатор – феміністичний фокалізатор (за віком дитина).

До прикладу, у художніх феміністичних наративах «*Goodnight Stories for Rebel Girls*» (Е. Favilli, F. Cavallo) сконструйовано історію про важкоатлетку Амну Аль-Хаддад із ОАЕ, яка поборолала найсильніші жіночі страхи – зайву вагу та спортивну фобію. Наратив побудовано із низки наративних епізодів, у яких експліковано бунтарський характер Амни та її неймовірну духовну силу.

У експозиційному наративному епізоді Амна постає нещасливою, огрядною та зовсім не спортивною жінкою: *Once upon a time, there was a journalist named Amna. Amna was not happy. She was overweight and unfit.* Номінативні одиниці *was not happy* експлікують емоційний стан Амни, спричинений її зовнішністю. Втім, зав'язка художнього наративу про Амну: *One day she said to herself: 'You can do much more than this. Just do something. And That's what she did* – наче задає новий початок історії життя жінки. Казковий зачин *Once upon a time* та *One day* створює контрастність розвитку подій і детермінує альтернативний життєвий шлях, який Амна обирає для себе. Жінка почала активно займатись спортом, згодом перетворилась на струнку й спортивну леді та стала іконою сили серед жінок мусульманського світу: *She started competing in Europe and America and became an icon for Muslim girls across the world.* Вона виступила на змаганнях з важкої атлетики у спеціальному спортивному вбранні хіджаб/юнітарді (таке вбрання покриває майже все тіло) і стала відомою на весь світ.

Візуальний образ Амни доповнює створений в тексті її бунтарський характер. На зображенні сильний дух Амни символізує її виразний і рішучий погляд, пряма статура, зажаті кулаки, стиснуті губи, сильні риси обличчя.

Рис. 6. Портрет Амни Аль Хаддад
(«*Good Night Stories for Rebel Girls*», Е. Favilli, F. Cavallo)

У такий спосіб створюється мультимодальний образ жінки-бунтарки, завдяки взаємодії вербальних та невербальних (візуальних, кінесичних, окулесичних) семіотичних модусів.

До третього типу художніх наративів належать адинатонові художні наративи, комічність сюжету яких спричинена подвійним/амбівалентним смислом, яким наділяють себе персонажі та наратор оповіді. У таких художніх наративах створено образ неідеалізованих персонажів, які проходять довгий шлях до віри у власні сили та заповітної мрії. Гештальт-смысл (В. А. Кухаренко, J. Lakoff) таких наративів – це прихований дидактичний урок, спрямований продемонструвати читачу-дитині важливі істини: значущість віри у власні сили та необхідність уникати навішування ярликів. Фокалізатором подій у наративі постає персонаж-дитина, а наратором неідегетичний оповідач, що виконує роль дорослого.

До прикладу, у казковому адинатоновому наративі Л. Ф. Баума «*The Wonderful Wizard of Oz*» головними персонажами є Дороті (Dorothy), Страшило (Scarecrow), Залізний лісоруб (Tin Woodman) та Боягузливий Лев (Cowardly Lion). Циклон переніс Дороті із рідного Канзасу до дивовижної країни Оз, у якій дівчинка знаходить друзів. Кожен персонаж розповідає свою історію і жаліється на те, що в нього чогось бракує: серця (Залізний Лісоруб), розуму (Страшило) або хоробрості (Лев). Конструювання адинатонового казкового наративу за моделлю *Криве дзеркало* базується на іронічних або парадоксальних смислах, які лежать в основі розгортання казкової історії і реалізуються у мікро-, макро- та мегаконтекстах (О. С. Маріна, E. Chrzanowska-Kluczevska). У ключових наративних епізодах розкриваються протиріччя смислів, котрими наділяють себе казкові персонажі, тобто їх власне самоусвідомлення/рефлексія, та смислів, які вкладає в їх образи наратор казкової історії: Лісоруб (*I had now **no heart** – very **unhappy**; he **wept several tears of sorrow and regret***), Страшило (*I am stuffed, so I have **no brains** – who had been trying to **think***) та Боягузливий Лев (*Cowardly Lion – I will **fight them as long as I am alive***). У казковому адинатоновому наративі «*The Wonderful Wizard of Oz*» персонажі із внутрішнім протиріччям стають предметом гумору та іронії. Комічний контекст утворюють модальні оцінки протиріч (О. М. Гончарук, Л. С. Піхтовнікова), які здійснюють персонажі та наратор казкової оповіді.

Модель нарації *Пазл* (англ. jigsaw puzzle) постає домінантною для американських художніх наративів для дітей. Наративи сконструйовано за принципом роздрібнення історії (наративу) на невеликі фрагменти (наративні епізоди), поєднані між собою у лінійній послідовності. У всіх пазлових наративних епізодах наявний один і той самий головний персонаж, а кожен наративний епізод розкриває окрему ситуацію його життя. Кожен

нарративний епізод розпочинається із хронотопного маркера, як-от день тижня (Monday, Friday, Saturday), конкретна дата (September 9th), назва події/свята (Halloween, Christmas, New Year's Eve, The master plan). Для пазлових нарративів характерним є наявність дієгетичного експліцитного Я-наратора (автонаратора) та внутрішня фокалізація.

Продемонструємо сконструйовану нами модель нарації *Пазл* на прикладі американських художніх текстів для дітей (за жанром короткі епістолярні оповідання) «*Diary of a Wimpy Kid*» (J. Kinney), які нами кваліфіковано як пазлові художні наративи. Художній наратив створено у форматі щоденника за технікою нарративний грифонаж: кожна сторінка дигітальної та друкованої версії історії школяра Грега візуально виглядає як зошит у лінію, сегментований за місяцем та днем тижня або точною датою, а літери, різні за розміром, нахилом, інколи й стилем, наче написані дитячим почерком хлопця. Наратором і фокалізатором подій є сам Грег, школяр за віком. Особливі карикатурні зображення є засобом рефлексії Грега та постають візуальним прийомом творення його точки зору як фокалізатора. До графічних та візуальних засобів творення точки зору фокалізатора належать: шрифт, імітуючий почерк дитини, використання простору сторінки (довільне розташування текстових фрагментів і вкраплення зображень), кольорові рішення (чорно-біла палітра, що візуально відтворює фон зошита та колір ручки/олівця, яким робить нотатки Грег), капіталізація окремих слів, вкраплення карикатурного формату ілюстрацій. Вербальними (лексичними, синтаксичними) засобами творення точки зору фокалізатора визначено такі: наскрізне використання молодіжного сленгу і табуйованої лексики (*jerk, moron, dumbest idea, runt, dork, cute butt, stinky poo, shoot, what the heck was going on, dag nab*), простих синтаксичних конструкцій (за довжиною і пунктуаційним оформленням). Мовні та мисленнєві бульбашки як символ мовлення та думок персонажа, що є фокалізатором історії, виявляються вербально-графічними засобами творення його точки зору.

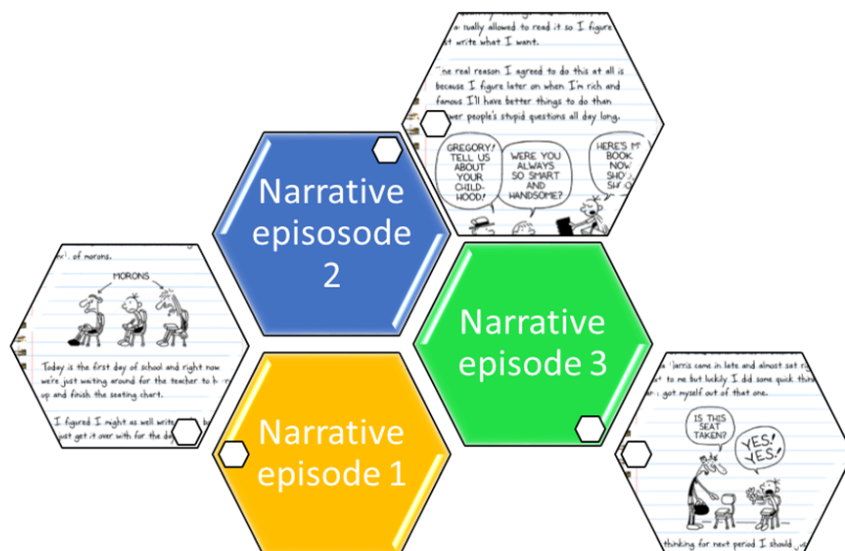

Рис. 7. Схематичне зображення моделі нарації Пазл
(на прикладі художнього пазлового наративу «*Diary of a Wimpy Kid*» J. Kinney)

Для австралійських художніх наративів для дітей, побудованих за моделлю нарації *Карусель*, характерні антропоморфні етноперсонажі: коали, посуми, вомбати, кенгуру, кукабари, суцвіття евкаліпту, ящірки. Художнім простором подій у етнонаративах постає австралійський буш, дерева акації. Семантика наративних епізодів відбивається у номінативних одиницях, що описують пригоди на теренах австралійського бушу, подорож і повернення додому. Ініціальний та фінальний наративні епізоди мають одну точку перетину. Події, що розгортаються у художньому наративі, мають циклічний характер, як-от знаходження-втрата-знаходження. Нараєпізодичними маркерами постають дієслова із семантикою руху, а саме: рух по колу, циклічне наслідування (*run, run off, run after, run first after one and then after another ma in.*). Наратор – недієгетичний наратор (імпліцитний та/або експліцитний). Фокалізатор – персонаж за віком дитина.

До прикладу, у казковому етнонаративі Н. Ліндсі «*The Magic Pudding*» наративні епізоди повторюються по циклічному руху кола – «знаходження», «викрадення» і знову «знаходження» чарівного пудинга Алберта. Ініціальний та фінальний візуально-вербальні наративні епізоди стикаються в одній точці перетину – будинку на дереві у буші, де всі герої відчувають себе безпечно. Значення руху, швидкого руху, руху по колу відбито у семантиці дієслів, що є нараєпізодичними маркерами у наративних епізодах, з яких вибудовується казковий етнонаратив: *If you won't eat any more here's giving you a **run for the sake of exercise**; and he **set off** so swiftly on a pair of extremely thin legs that Bill had to **run like an antelope** to catch him up.../.... For, as everyone knows, **running** with the reel is one of **the grand joys**.../... Bill, distracted with rage, **ran after** the*

*Possum, then changed his mind and **ran after** the Wombat, so that, what with **running first after one and then after the other**.../...**On a terrible quest we run north-west, In a terrible rage we run; With never a rest we run north-west. Till our terrible work is done. Without delay. Away, away, In a terrible rage we run all day.***

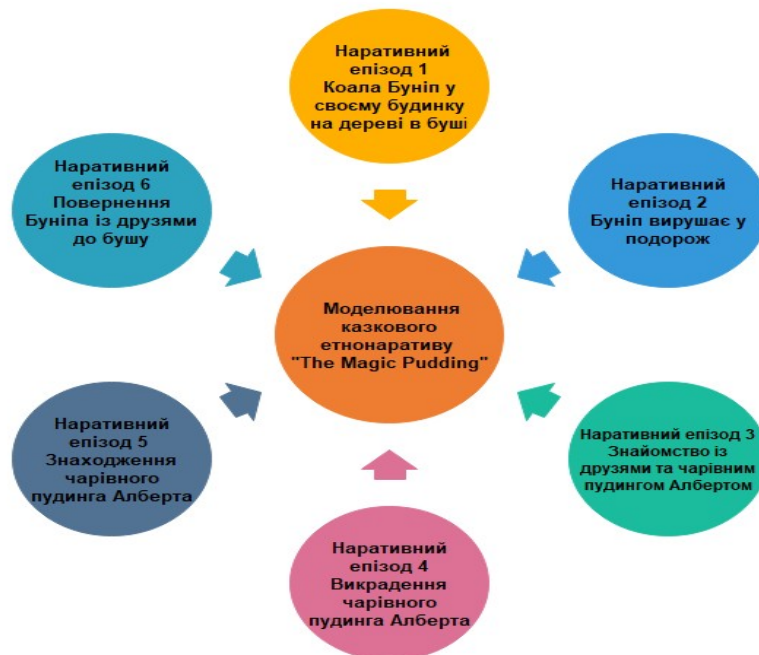

Рис. 8. Модель нарації *Карусель* художнього етнонаративу для дітей «*The Magic Pudding*» N. Lindsay

У казковому етнонаративі «*The Magic Pudding*» оповідь конструюється недієгетичним наратором, який не є учасником подій і постає імпліцитним у всіх наративних епізодах окрім ініціального та фінального. Водночас, наратив як історія про веселі пригоди етноперсонажів на терені бушу втілює етнозначущі смисли про самотність Австралії, її унікальну флору та фауну, розкриває міфопоетику австралійської лінгвокультури і створює місток між міфологічним і казковим простором для інтендованої дитячої читачкої аудиторії – будь-які подорожі і пригоди ведуть стежкою по колу і повертають мандрівників до їх виток, рідного бушу.

ВИСНОВКИ

Художні тексти для дітей постають особливо сконструйованими історіями, що вирізняються поетикою свого наративу на рівні історії (наративу) і способу її творення (нарації). Жанрова варіативність для дітей віком від 2 до 12 років охоплює народні та літературні казки, казки-повісті, короткі оповідання, ілюстровані казки та оповідання, графічні оповідання, комікси, графічний пастиш, які закріпили статус найпопулярніших серед дітей. У зазначеному

віковому діапазоні дитина приміряє на себе роль гравця або головного персонажа і поринає у художній світ, не залучаючи для цього особливих когнітивних зусиль. У такому віці художній текст сприймається за опцією сподобався або ні, а персонажі стають взірцем для наслідування. Головною властивістю, що визначає приналежність тексту для дитячої читацької аудиторії, є їх амбівалентна адресатність, що розкривається у наративних сутностях наратора і фокалізатора. У художніх текстах для дітей фокалізатором подій завжди постає дитина.

Розроблена у дослідженні методика поетико-наратологічного аналізування художніх текстів для дітей уможливила розкрити природу поетики їх наративу та побудувати домінантні для англійської, американської та австралійської лінгвокультури моделі нарації. Методологія увібрала головні надбання кожної парадигми наратологічних досліджень, що дозволило вивчити структуру сюжетно-композиційної будови художніх текстів для дітей певного типу (класична наратологія), виявити засоби творення наративної імерсії та наративної лакуни (когнітивна наратологія), окреслити жанрові трансформації і переосмислення образів жіночих персонажів у феміністичних художніх наративах для дітей (феміністична наратологія), визначити властивості наративу до реалізації у різних медіа та жанрах, а саме трансформацію сюжетів у казках, графічних наративах, ілюстрованих наративах; виділити вербальні та невербальні засоби і прийоми творення поетики різних типів наративів для дітей (мультимодальна наратологія).

Випрацьована таксономія типів художніх наративів для дітей дозволила виділити типи наративів за двома критеріями – семіотичним модусом, що превалює у конструюванні наративу, і домінантною моделлю нарації. У дослідженні запропоновано і схарактеризовано такі типи художніх наративів: візуально-вербальні, вербально-візуальні, вербально-графічні, графічно-вербальні і вербальні. За домінантною моделлю нарації виділено пригодницький, адинатоновий, пазловий, наратив «догори дригом», феміністичний та етнонаратив для дітей.

Мультимодальна природа наративу розкривається у його конструюванні як історії про події завдяки вербальним та невербальним семіотичним модусам, що створюють єдиний смисл наративу. Невербальний семіотичний модус, як-от: зображення/візуальні образи, колір, простір сторінки, тип, колір, розмір, інтенсивність шрифту, постають засобами нарації, що у поєднанні із вербальним модусом створюють єдину історію. Наратив у такому сенсі розуміємо як лінгвокогнітивний мультимодальний конструкт, який може бути експлікований через різні медіа за допомогою широкого спектру вербальних та невербальних модусів, що у сукупності конструюють історію.

Візуальними засобами конструювання художніх наративів для дітей постають: колір фону та зображень, насиченість або пастельність кольорової палітри, візуальна салієнтність, тип, колір і кегль шрифту, заповнення простору сторінки, стиль виконання зображень, візуальне творення точки зору фокалізатора (використання окремого насиченого кольору, шрифту, що імітує почерк дитини, мовні хмаринки або мисленнєві кульки).

Наративний грифонаж постає технікою конструювання вербально-графічних та графічно-вербальних художніх наративів для дітей. Її специфіка полягає у використанні особливого друкарського кеглю, що імітує почерк дитини (різний розмір і нахил літер), довільному спонтанному чергуванні текстових фрагментів та зображень, що мають карикатурний характер і у сукупності створюють ефект дитячих «каракуль».

Домінантними моделями, за якими побудовано художні наративи для дітей, постають *Квест*, *Пазл*, *Криве дзеркало* та *Карусель*, конструювання яких дозволило визначити лінгвокультурні особливості англійських, американських та австралійських художніх наративів для дітей.

Наративна імерсія активується у тому випадку, коли сприйняття художнього наративу відбувається через декілька органів чуття, що стає можливим саме завдяки мультимодальному конструюванню наративу. Інформація, що усвідомлюється через вербальні, візуальні, тактильні, ольфакторні канали, створює голографічну модель у свідомості читача-дитини, що певною мірою корелює із створенням віртуальної реальності. Мультимодальне конструювання художнього наративу завдяки вербальним і невербальним семіотичним модусам стає чинником додаткової ампліфікації читачького емоційного резонансу в аспекті зорової, ольфакторної, кінестичної сенсорики. Наративна імерсія активується завдяки особливій моделі художньої комунікації автор–читач, що реалізується у тексті через наративні сутності наратора та нарататора. Експліцитне звертання до нарататора у різних наративних епізодах, риторичні запитання, коментарі стають наративним прийомом створення ефекту присутності, що уможливорює розмити чіткі кордони між художнім світом персонажів та реальним світом читача, адже читач-дитина обраного вікового діапазону схильний не відокремлювати себе від світу персонажів. У художніх наративах для дітей наративна імерсія активується через особливе моделювання наративів за ігровою моделлю. Розташування наративних епізодів, їх семантика, нараепізодичні маркери, певний тип персонажів, наратора та фокалізатора постають тригерами, що забезпечують асоціативний зв'язок художнього наративу із певною грою.

Поетика наративу художніх текстів для дітей постає складним двовимірним явищем. Когнітивна природа поетики наративу художніх текстів для дітей полягає в особливому естетико-етичному та імерсивному впливі на

читача-дитину, що створює наратив як історія про події, завдяки ігровому моделюванню сюжетно-композиційної будови наративу, апелюванню до сенсорних образів, що викликають відповідні ольфакторні, гастичні, кінесичні, загалом емоційно-сенсорні реакції, формуванню наративної лакуни як простору для читацької уяви для читача-дитини. Мультимодальне конструювання сприяє творенню унікальної поетики наративу художніх текстів для дітей, що розкривається у вербальній та невербальній нарації, тобто мультимодальному конструюванні наративних епізодів загалом і окремих смислів зокрема.

Перспективним убачається застосування розробленої методики поетико-наратологічного аналізування на матеріалі художніх текстів для дітей інших жанрів, зокрема фентезі. Наукова розвідка розкриває обрії для подальшого вивчення наративних прийомів конструювання різних типів наративів, вивчення мультимодальної та інтермедіальної природи художніх текстів для дітей інших лінгвокультур.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографії:

1. **Tsapiv A. O.** Narrative modelling of American and Australian fairy narratives for children in a cultural perspective. *Traditions and innovations in teaching philological disciplines: collective monograph* / Ed. A. Wrobel, J. Skiba. Lviv – Toruń: Liha–Pres, 2019. P. 299–316.
2. **Tsapiv A. O.** Narrative game construing of English fairy narratives. *Development trends of modern linguistics in the epoch of globalization: collective monograph* / Ed. A. Wrobel, J. Skiba. Lviv – Toruń: Liha–Pres, 2019. P. 216–232.

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

Статті у наукових фахових виданнях України:

3. **Tsapiv A. O.** Compositional meaning structure via metaphoric schemas (case study of English fairy tales). *Наукові записки. Серія: Філологічні науки*. 2016. № 145. С. 506–509.
4. **Цапів А. О.** Наративні прийоми створення дидактичної гри у художніх творах для дітей (на матеріалі коротких оповідань Енід Блайтон “Амелія Джейн”). *Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія*. 2016. № 24 (2). С. 71–72.
5. **Tsapiv A. O.** Fairy tales of Victorian period: a narrative aspect (case study of John Ruskin’s fairy tale “The king of the Golden river”). *Наукові записки. Серія: Філологічні науки*. 2017. № 154. С. 186–189

6. **Цапів А. О.** Наративна модель «Merry-go-round» у казці Нормана Ліндсі «Чарівний пудинг». *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія*. 2017. № 30 (2). С. 62–64.

7. **Цапів А. О.** Ігрові наративні моделі в коротких оповіданнях для дітей (на матеріалі оповідань Рут Парк «Дивакуватий Вомбат»). *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Перекладознавство та міжкультурна комунікація*. 2017. № 4. С. 108–112.

8. **Цапів А. О.** Казка як жанр літератури для дітей: текст-типологічне дослідження. *Закарпатські філологічні студії*. 2018. № 3 (2). С. 58–62.

9. **Tsapiv A. O.** Models of narration in literary texts for children (case study of Norman Lindsay's fairy tale "The Magic Pudding"). *Когніція, комунікація, дискурс*. 2018. № 16. Р. 72–78.

10. **Цапів А. О.** Архетипні образи в англійських літературних казках (на матеріалі казки Джона Раскіна «Король Золотої ріки»). *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Перекладознавство та міжкультурна комунікація»*. 2018. № 3. С. 52–56.

11. **Цапів А. О.** Наратив «догори дригом» у казці Кетрін Хеллер «Білосніжка: невідома історія». *Львівський філологічний часопис*. 2018. № 4. С. 142–146.

12. **Цапів А. О.** Текстово-графічні наративні техніки у когнітивному вимірі. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Лінгвістика»*. 2018. № 34(2). С. 201–205.

13. Белехова Л. І., **Цапів А. О.** Когнітивна ігрова модель нарації «Квест» у казці Роалда Дала «Чарлі та шоколадна фабрика». *Психолінгвістика. Психолінгвістика. Psycholinguistics*. 2019. № 25(2). С. 11–30 (*Особистий внесок здобувача: виявлення та аналізування вербальних засобів реалізації моделі нарації Квест*). (видання входить до наукометричної бази Web of Science).

14. **Цапів А. О.** Дзеркальна оповідь у казкових наративах via наративний прийом мізанабім (mise en abyme). *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2019. № 1 (89). С. 129–134.

15. **Цапів А. О.** Поетика простоти у художніх текстах для дітей. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського, серія «Філологія. Соціальні комунікації»*. 2019. № 30(69). Т. 1. С. 106–110.

16. **Цапів А. О.** Амбівалентна адресатність художніх текстів для дітей: взаємодія наратора і фокалізатора. *Закарпатський філологічний часопис*. 2019. № 10 (1). С. 133–137.

17. **Цапів А. О.** Стратегії нарації в художніх текстах для дітей. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Лінгвістика»*. 2019. № 37. С. 58–63.

18. **Цапів А. О.** Сучасні казкові кінонарлативи під мікроскопом наратолога: критичний огляд та дискусії. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Германістика та міжкультурна комунікація»*. 2019. № 2. С. 89–95.

Статті в наукових періодичних виданнях інших держав:

19. **Tsapiv A. O.** The folk image of the fairy in Irish poetry. *Science and Education a New Dimension: Philology*. 2016. Vol. IV (17), Issue 78. P. 77–79.

20. **Цапів А. О.** Міфопоетика австралійських літературних казок крізь призму їх наративної структури : лінгвокультурологічний аспект. *Science and Education a New Dimension: Philology*. 2018. Vol. VI (52), Issue 177. С. 69–72.

21. **Цапів А. О.** Методологія поетико-нاراتологічного аналізу казкових етнонаративів (на матеріалі австралійських художніх текстів для дітей). *Science and Education a New Dimension: Philology*. 2019. Vol. VII (61), Issue 210. С. 63–69.

22. **Цапів А. О.** Конструювання графічних наративів (коміксів) (на матеріалі графічних текстів циклу Fables). *Science and Education a New Dimension: Philology*. 2020. Vol. VII (61), Issue 266. С. 50–55.

**Наукові праці, які засвідчують апробацію
матеріалів дисертації:**

23. **Tsapiv A. O.** Conceptual space of the FAIRY in J.M. Barrie's fairy tales (case study of the fairy tales "Peter Pan in Kensington Gardens", "Peter Pan and Wendy") // PALA – 2016 In/Authenticity styles: language, discourse and contexts, 27–30 July, 2016: Book of abstracts. Cagliari, 2016. P. 158.

24. **Tsapiv A. O.** Poetics of narrative in Australian short stories for children // Поетика художнього тексту: матеріали Всеукраїнської наукової конференції, Херсон, 18–19 травня 2018 р., Херсон: ХДУ, 2018. С. 101–103.

25. **Tsapiv A. O.** Narrative organization of literary texts for children: communicative and pragmatic aspects // Second International conference on pragmatics and philosophy, 18–21 September, Lisboa, 2018. P. 61.

26. **Tsapiv A. O.** Literary texts for children : poetics of narrative // International Association of Literary Semantics 2018 Symposium: Text Image Music: Crossing the Borders, 18–20 October, 2018: Book of abstracts. Krakow, 2018. P. 55–56.

27. **Цапів А. О.** Перспективи та здобутки когнітивної нاراتології // IV Таврійські філологічні читання: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, 28–29 вересня 2018 р., Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2018. С. 94–97.

28. **Цапів А. О.** Наратор як оповідна інстанція у художніх текстах для дітей // Мова та література у полікультурному просторі: матеріали Міжнародної

науково-практичної конференції, 8–9 лютого 2019 р., Львів: ГО «Наукова філологічна організація «ЛОГОС», 2019. С. 121–122.

29. **Цапів А. О.** Наративна допитливість дитини-читача // Мови професійної комунікації: лінгвокультурний, когнітивно-дискурсивний, перекладознавчий та методичний аспекти: матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції, 25 квітня 2019 р., Київ: КПП ім. Ігоря Сікорського, Вид-во «Політехніка», 2019. С. 74–76.

30. **Tsapiv A. O.** Fairy text worlds in a narrative perspective // Wor(l)ds. The 8th Conference of the International Association of Literary Semantics, 15–17 April, 2019: Book of abstracts. Reykjavík, 2019. P. 34–35.

31. **Цапів А. О.** Деякі аспекти дослідження художнього наративного тексту // International scientific and practical conference «Research of different directions of development of philological sciences in Ukraine and EU»: Conference proceedings, September 20–21, 2019. Baia Mare: Izdevnieciba «Baltija Publishing», 2019. P. 130–133.

32. **Цапів А. О.** Ольфакційні персонажні образи у повісті Р.Дала «The Twits» // Міжкультурна комунікація в науковому і освітньому просторі: матеріали I-ої Міжнародної науково-практичної конференції, 28–29 квітня, 2020 р., Одеса: Одеський національний політехнічний університет, 2020. С. 53–56.

АНОТАЦІЯ

Цапів А. О. Поетика наративу англійськомовних текстів для дітей. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філологічних наук за спеціальністю 10.02.04 – германські мови. – Херсонський державний університет МОН України. – Херсон, 2020; Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна МОН України. – Харків, 2020.

Дисертацію присвячено дослідженню поетики наративу англійських, американських та австралійських художніх текстів для дітей XIX–XXI століття у лінгвокогнітивному, лінгвокультурологічному та мультимодальному аспектах, що уможливило визначення типових моделей конструювання художніх наративів кожної лінгвокультури та виявлення головних наративних прийомів творення поетики різних типів наративів.

У роботі побудовано домінантні для кожної лінгвокультури моделі нарації: для англійської – модель нарації *Квест*, для американської – моделі нарації *Пазл* та *Криве дзеркало*, для австралійської – модель нарації *Карусель*. У дослідженні випрацьовано таксономію типів художніх наративів для дітей за двома критеріями – профілюючим семіотичним модусом, реалізованим для маніфестації художнього наративу: візуально-вербальні, графічно-вербальні,

вербально-графічні, вербально-візуальні, вербальні художні наративи; доміантною моделлю нарації: етнонаратив (модель нарації *Карусель*), пригодницький наратив (модель нарації *Квест*), феміністичний наратив (модель нарації *Криве дзеркало*), пазловий наратив (модель нарації *Пазл*), наратив «догори дригом» (модель нарації *Криве дзеркало*), адинатонувий наратив (модель нарації *Криве дзеркало*).

Ключові слова: адинатонувий наратив, етнонаратив, модель нарації, наратив «догори дригом», наративний прийом, пазловий наратив, поетика наративу, пригодницький наратив, феміністичний наратив, художні тексти для дітей.

АННОТАЦІЯ

Цапів А.О. Поетика наратива англоязычних художественных текстов для детей. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени доктора филологических наук по специальности 10.02.04 – германские языки. – Херсонский государственный университет МОН Украины. – Херсон, 2020; Харьковский национальный университет имени В. Н. Каразина МОН Украины. – Харьков, 2020.

Диссертация посвящена исследованию поэтики наратива английских, американских и австралийских художественных текстов для детей XIX–XXI столетия в лингвокогнитивном, лингвокультурологическом и мультимодальном аспектах, что позволило определить типичные модели конструирования художественных наративов каждой лингвокультуры и выявить доминантные приемы создания поэтики разных типов наративов для детей.

В работе построены доминантные для каждой лингвокультуры модели наратива: для английской – модель наратива *Квест*, для американской – модели наратива *Пазл* и *Кривое зеркало*, для австралийской – модель наратива *Карусель*. В диссертации разработана таксономия типов художественных наративов для детей за двумя критериями – за профилирующим семиотическим модусом, реализованным для манифестации художественного наратива: визуально-вербальный, графически-вербальный, вербально-графический, вербально-визуальный, вербальный художественный наративы; за доминантной моделью наратива: этнонаратив (модель наратива *Карусель*), приключенческий наратив (модель наратива *Квест*), феминистический наратив (модель наратива *Кривое зеркало*), пазловый наратив (модель наратива *Пазл*), наратив «вверх тормашками» (модель наратива *Кривое зеркало*), адинатонувий наратив (модель наратива *Кривое зеркало*).

Ключевые слова: адинатонувий наратив, модель наратива, наратив «вверх тормашками», наративный прием, пазловый наратив, поэтика наратива, приключенческий наратив, феминистический наратив, художественные тексты для детей, этнонаратив.

ABSTRACT

Tsapiv A.O. Poetics of narrative of the Anglophone literary texts for children. – Manuscript.

Thesis for a Doctoral Degree in Philology: Speciality 10.02.04 – Germanic Languages. – Kherson State University, Ministry of Education and Science of Ukraine. – Kherson, 2020; V. N. Karazin Kharkiv National University, Ministry of Education and Science of Ukraine. – Kharkiv, 2020.

This dissertation focuses on the research of the poetics of narrative of the 19-21st centuries' Anglophone literary texts for children, embracing folk and literary fairy tales, short stories, picture books (short stories and fairy tales), graphic short stories, comics, graphic pastiche. The paper assumes that narrative is a complex two-dimensional construal unfolding in two basic components, i.e. narrative itself and narration. Narrative is a story about the events built syntagmatically or paradigmatically. Narration refers to a process of constructing events via verbal and/or nonverbal mode. Additionally, narration is the process of creating a fictional world with human or anthropomorphic characters existing in fictional time and space and performing goal-directed actions.

Poetics of narrative is concerned with the narrative's ingenuity to plot and genre transformations, ability to be transferred via different media channels, multimodal construing by means of verbal and nonverbal modes.

On the one hand, poetics of narrative is a special linguistic and cognitive construction of literary narratives for children as stories. The latter evolve according to a certain game model of narration, which reveals its linguistic, cultural, and multimodal specificity. On the other hand, poetics of narrative of literary texts for children possesses an aesthetic-ethic impact on a child-reader. Narrative text activates narrative immersion for child-readers and evokes their interest for reading.

The paper establishes a new field of narratological research, i.e. poetological narratology. Its facets comprise linguistic poetics and narratology. One of its main tasks is to reveal properties and functions of stylistically marked speech units and narrative methods in construing a special fictional world. In other words, a fictional story built up of a chain of events. This story produces an aesthetic effect on a child-reader. Stylistically marked speech units and narrative methods serve as the means of realization of such aesthetic effect. A wide range of verbal and nonverbal means participating in a narrative text construing prove a multimodal nature of the narrative.

The research determines a wide range of nonverbal means of creating poetics of narrative of literary texts for children: page layout, type, colour, slope, intensiveness and size of the print type, graphic marks of different types, pictures (portraits, details, setting), visual salience, visual means of creating point of view of the focalizer, graphic construing of the narrative polyphony (different focalizers and narrators). Verbal creating point of view of the focalizer includes lexical, syntactical, stylistic

markers (simple syntactic constructions, lexical word units with the semantics of queerness and surprise, gastronomic metaphors and similes, narrative description of the focalizer's state of mind). In graphic-verbal and verbal-graphic narratives for children focalizer's point of view is realized via special type of the print, which imitates a child's handwriting (narrative griffonage), inserting speech bubbles and thought balloons, different color palette.

This paper pinpoints taxonomy of the types of narratives based on the two criteria. Considering a dominant semiotic mode the paper differentiates: visual-verbal, graphic-verbal, verbal-visual, verbal-graphic and verbal narratives. Proceeding from the model of narration, we distinguish: fairy ethnonarrative (model of narration *Merry-go-round*), adventure narrative (model of narration *Quest*), feminist narrative, adynatonous narrative, "upside down" narratives (model of narration *Distorting mirror*), jigsaw puzzle narrative (model of narration *Gigsaw Puzzle*).

Game modelling of literary texts for children serves as the mechanism for activating a child-reader's narrative immersion, absorbs them into the fiction world as it appeals to the similarity with typical games a child plays in the playground or an advertising center.

Key words: adynatonous narrative, adventure narrative, ethnonarrative, feminist narrative, jigsaw puzzle narrative, literary texts for children, model of narration, narrative method, poetics of narrative, upside down narrative.

Підписано до друку 04.08 2020.
Формат 60 x 90/16. Друк ризографічний.
Гарнітура Times New Roman.
Зам. 0408/2020/4. Ум. вид. арк. 1,9.
Тираж 100 прим. Ціна договірна

Надруковано ФОП Сверделов М. О.
м. Харків, вул. Гв. Широнінців, 24, корп. А, кв. 33.
Свідоцтво про державну реєстрацію ВОО №971661 від 13.12.2005.